

היה דבר טבעי, כי הכהן-גדול היה מזה ביום כפורים בקודש הקדשים ז' הזאות אחד למעלה וז' למטה, ותנן אם נגעו הדמים בהפרכת נגעו, ולא ימנע שבהמשך השנים כמה פעמים נגעו, והדם נבלע בהפרכת ככמה עניינים במקדש שהיו נבלעים במקומן, ועתה כשהולל קדושת הפרכת ונסתלק תוקף קדושה ממנו אז יצאו אלו הדמים בטבע. מכל מקום היה חילול השם לעיני הרואים... (מתוך שלה"ק תענית פרק תורה אור א בהגהה).

דף יח

'הערלה וכלאי הכרם מצטרפין זה עם זה' – כמו פיגול ונותר שמצטרפים לענין חיוב אכילה, כדלעיל. כי הכתוב כי קדש הוא כולל גם ערלה וכלאי הכרם שמתקדשים ונאסרים, ומכלילם בלאו אחד לומר שמצטרפים זה עם זה (לקוטי הלכות עפ"י רש"י).
ויש מפרשים שמשנתנו הולכת בשיטת רבי מאיר שכל האיסורים מצטרפים ללקות עליהם בכזית משום 'לא תאכלו כל תועבה' (ע' ירושלמי פ"ב דערלה; תוס' יום טוב כאן. וראה באריכות בספר קרן אורה; חדושים ובאורים).

פרק חמישי

'נתנה קטלא בצוארה, טבעת בידה... כיון שנהנה מעל'. מדובר בגזברית שמסורים לה חפצי הקדש, הלכך אינה מתחייבת אלא כשנהנית, אבל שאר כל אדם כבר מעל משעת נטילתו אעפ"י שלא נהנה, משום שהוציאו מרשות הקדש (שיטה מקובצת להלן כ אות יב עפ"י הגמרא שם).
לכאורה אפשר לפרש באופן פשוט יותר ולאו דוקא בגזברית; כגון שסבורה שהיא שלה, שאין כאן כוונת הוצאה מהקדש ולכן אין מעילה אלא בהנאה – כפי שמשמע בתוס' בקדושין (נה. ד"ה אין).
ומשמע מהשטמ"ק שאף באופן זה יש מעילת הוצאה, ודוקא בגזבר אין הוצאה שהרי הוא ברשותו בהתר וידו כיד הקדש, אבל בשאר כל אדם שנטל וסבר שנטל את שלו – מכל מקום הוציא מרשות הקדש ומעל. ונראה שזוהי גם דעת התוס' להלן יט: ד"ה אין. וצ"ע.

'כי תמעל מעל אין מעל אלא שנוי... אכילתו ואכילת חברו הנייתו והניית חברו... מצטרפין זה עם זה ואפילו לזמן מרובה...'... נראה שהוא משום דהך איסורא דמעילה דרשינן במעילה דף י"ח 'כי תמעל מעל – אין מעל אלא שינוי', דמבואר בזה דכל יסוד איסור מעילה הוא משום דין גזל הקדש, וכן מוכח מהא דמעילה שיעורו בפרוטה, וצירף את המעילה לזמן מרובה, ואכילתו ואכילת חברו מצטרפין, אשר כל זה הוא משום דדין גזלה ביה, ולהכי הוא דמצטרף בכל גווני, ושיעורו בפרוטה כדין גזל... (מתוך חדושי הגר"ח הלוי הל' מעילה ח, א).

א. מבואר בדבריו שגם סוג מעילה של 'נהנה' (ללא פגם), יסודו משום גזל הוא, שלכן שיעור הנהנה הוא בשוה-פרוטה ומצטרף לזמן מרובה. והדבר מפורש שם בהמשך דבריו להוכיח זאת מדברי הרמב"ם בפרק ז. [ובספר אבי עזרי (קמא. סנהדרין יט, ד) פרש דברי הרמב"ם הללו באופן אחר, ולפי דבריו נדחית ההוכחה משם]. וכן מובא בחידושים על הש"ס בשם הגר"ח, שלכך אכילתו ואכילת / הניית חברו מצטרפות – לפי שגם באכילתו או בהנייתו, חיובו הוא משום גזל והוצאה, הלכך מצטרפת עם מעילת-הוצאה שנותן לחברו. וכ"ה גם בזכר יצחק (ו ד"ה הן).

ומשמע שהמקור לשיעור שוה פרוטה בנהנה – מן הכתוב 'שלם'. כן כתב בחזו"א (ליקוטי קדשים עמ' 340) עפ"י הגמרא בב"מ.

ב. אין להקשות על יסוד זה מדברי התוס' (כא: ד"ה פרוטה), שהקשו מדוע פרוטה של הקדש שנפלה לתוך כיסו אינה בטלה ברוב – והלא אם המעילה היא כגול, הרי בהדיא כי האי גוונא אין שייך ביטול בממוץ? (ע' בשאלה זו בשב שמעתא ו,ד; שערי ישר ג,כג-כד; ו,טו; שו"ת פרי יצחק ח"א טו) –

אך נראה ודאי שלא הקשו התוס' שייפטר מליתן פרוטה להקדש, אלא שהפרוטה המסוימת שנפלה, תפקע קדושתה, ושוב אם נהנה מהמעוטה לא מעל כי לא נשתמש בכסף מסוים של הקדש אלא שלא פרע חובו להקדש. וגם אם נאמר ש'ממונא לא בטיל' כלל ויש שם פרוטה מסוימת של הקדש אלא שאינה ידועה, מכל מקום הקשו הלא כל פרוטה הפורשת חל עליה דין 'כל דפריש מרובא פריש'. אכן אם הוציא כל הכיס – מעל (כן פירש החזו"א דבריהם – או"ח ככד לדף כו: אות ח). וע"ע בענין זה בשו"ת אבני מילואים ז; אגרות משה כרך א', קדשים יט; שו"ת אחיעזר ח"ב יב,ג; אתון דאורייתא ג; בית האוצר ח"ב יח,טו; שו"ת מהרש"ג ח"ב צו-צט; ברכת שמעון, בהערות לפסחים כו.

ג. עוד האריכו אחרונים בענין זה בפנים שונות. וע"ע במובא לעיל ט: בכריתות כב ובב"ק כ.

(ע"ב) 'מה חטא האמור בתרומה... ובתלוש מן הקרקע... אף חטא האמור במעילה... ובתלוש מן הקרקע' – מכאן שאין מעילה במחובר לקרקע. הנה מבואר בתוס' כאן שישנם שני סוגי מעילות; אחת, מעילה משום הנאה; לעתים חייבים עליה בלא שום פגם, דומיא דסוטה – בדברים שאין בהם פגם, ולעתים אינו חייב אלא אם פגם עם ההנאה, באותו דבר ובאותה שעה, דומיא דתרומה. ועוד מעילה משום שינוי רשות ההקדש, דומיא דעבודת כוכבים. ובסוג זה חייב גם אם לא נהנה ולא פגם.

לאור זאת כתב בספר שער המלך (אישות ב,ג), שדין זה שלמדו מתרומה שאין מעילה במחובר, אינו אמור אלא בסוג מעילה של 'נהנה', כתרומה, אבל המוציא מרשות ההקדש, שמקור חיובו הוא מההשוואה לעבודת כוכבים, חייב גם בדברים שנחשבים מחוברים בכל התורה, אם אך חל עליהם איסור עבודה-זרה, כגון בתלוש ולבסוף חיברו' שהעובד לו נאסר. ובזה יישב פסקי הרמב"ם המוקשים. וכתב על תירוץ זה 'כפתור ופרח'. וכן המנחת-חינוך קילס תירוץ זה (וע' גם בשו"ת דובב מישרים ח"ב סוסי"א קיז). וכן תמך יתדותיו בתירוץ זה האבי-עזרי (מעילה ה,ו. מהדו"ר), ואף הרחיבו לומר שבסוג זה של מעילה הנלמד מע"ז, 'יהא מעילה אף במחובר ממש, שאעפ"י שאין עכו"ם נאסרת במחובר, הלא העובדה דינו בסייף.

(יש להקשות לפי סברה זו; אם כן, דין שליש העושה שליחותו שנלמד מתרומה, לא יהא נוהג אלא במעילת נהנה שמקורה מתרומה, אבל במעילת שינוי-רשות לא, שהרי בעבודת כוכבים אין שם שליחות שאין שליש לדבר עבירה. ובפרט באופן זה של מעילה בתלוש ולבסוף חיברו, שאין לו מקור מתרומה אלא מע"ז, לא יתחייב בה השליח אלא המשלח. וזה לא שמענו. ואין לישב עפ"י שיטת הסוברים שבנהנה אין מועיל שליחות במעילה, כי לא מצינו זה נהנה וזה מתחייב, והרי על כרחנו להעמיד הלימוד על הוצאה – כי אדרבה, לא נילף כלל דין שליחות למעילה, שהרי לפי סברת השעה"מ מעילת-הוצאה חלוקה ממעילת-הנאה ואין ללמדה מתרומה, ובמעילת נהנה הלא אין תורת שליחות.

אכן יש לישב עפ"י דברי השער-המלך עצמו במקום אחר (מעילה ז,ב), שבאר מדוע הרמב"ם הביא מקור נוסף לדין שליחות במעילה, לומר שבשני סוגי המעילה נאמר דין זה. אלא שהוא כתב שם סברה הפוכה; שמהלימוד מתרומה לבד הייתי אומר שאין שליחות אלא בהוצאה, אבל לא באכילה והנאה, שאין אומרים זה נהנה וזה מתחייב. ומכל מקום לפי האמת ודאי יש שליחות בהוצאה.

[אלא שצ"ע כיצד למדים דין שליחות מהרמת תרומה, הלא בג"ש ד'חטא חטא' למדנו חטא דמעילה מחטא זר האוכל תרומה, כמו לענין נהנה ופגם וצירוף, והרי באכילת זר אין שייכת שליחות. ושואל ילפינן באופן של 'חטא' בהרמה הנזכר בכתוב הזה,

שתרם מהרע על היפה. ולפי"ו יוצא שגם בתרומה יש שליח לדבר עבירה כמו במעילה, וכמו שצדדו כמה אחרונים. ע' רש"ש והר צבי חגיגה י, ובמובא ביוס"ד קדושין מב-מג).

ואולם בספר שערי ישר (ג, כד) חולק על כך וסובר שאין להפריד בין סוגי המעילות בדין זה, לפי שה'חטא' שנאמר במעילה מתייחס לראש המקרא 'כי תמעל מעל', הכולל מעילת הנאה ומעילת הוצאה, וכיון שלמדנו מתרומה שחטא זה מדבר בתלוש, ממילא גם הוצאה מרשות לרשות אמורה רק בדבר תלוש (ועע"ש פרטי האופנים של הוצאה מרשות הקדש במחובר).

[לעצם היסוד שכתבו התוס' שיש סוג מעילה של הוצאה מרשות ללא הנאה, שנלמד מעכו"ם – יש שכתבו שאין כאן סוג חדש של מעילה, אלא גם זה בכלל נהנה הוא, שהרי כשמוציא מקבל תמורה כלשהי, והיא היא הנאתו, אם במכירה – מקבל תמורה ממשיית, ואפילו במתנה ובהשאלה – יש כאן טובת הנאה שמקבל (וכן משמע קצת ברש"י, שלא הזכיר מעילת הוצאה כלל, ומפרש ה'שינוי' שלמדים מעכו"ם היינו פגימה ולא שינוי רשות); –

ע' בקרן אורה ובתפארת ישראל כאן; עמודי אור קו; אור שמח מעילה ו; אבי עזרי קמא. סנהדרין יט, ד"ה ובספר; רביעאה. מעילה ו, י – בשיטת הרמב"ם.

ולכאורה יש נפקותא באופן שהוציא ללא הנאה או בהנאה פחות משהו פרוטה].

'אין לי אלא אוכל, נהנה (כ"ג הרא"ש וכן הרש"ש) בדבר שאין בו פגם מניין? אכילתו ואכילת חברו... אפילו לזמן מרובה מניין? תלמוד לומר תמעל מעל מכל מקום...' כללה כאן הברייתא כמה הלכות ביחד [ונקטה את לשון המשנה דלהלן כ.], ומעטה חוזר לפרטן אחת לאחת, 'אי מה... (עפ"י הרד"ל. וע"ע גרסאות / פירושים אחרים, בהגהות מראה כהן ובקרן אורה).

*

'כי תמעל מעל. מעל קרוב ל'מעיל'; ובעין זה 'בגד' קרוב ל'בגד'. מתגלה כאן מהלך המחשבות ההרמוני שיצר את שורשי הלשון העברית. בגד הוא לבוש האדם; בגידה היא הפרת אמונים בעניינים אנושיים כלליים. מעיל הוא לבוש הכהן הגדול; מעילה היא הפרת אמונים בענייני קדושה וכהונה. נראה אפוא שהבוגד עושה מעשה בגד והמועל עושה מעשה מעיל. בגדו של אדם הוא סימן לאופיו. אם האמינו כי כאדם, ואני מכזב באמון זה, מתברר שהייתי רק 'בגד' גרידא; כלפי חוץ אני נראה כאדם – אך אין כאן אלא מסכה של אדם. וכן 'מעיל': היו רשאים לצפות ממני, שרוח כהונה תפעם בקרבי; אך לא היתה עלי אלא מסכה של כהנים.

במסכת מעילה יח ע"א נאמר: 'אין מעל אלא שנוי, וכן הוא אומר איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל, ואומר: וימעלו באלקי אבותיהם ויונו אחרי וגו'. לשון מעילה מציינת את הפרת האימון של אשה כלפי בעלה ושל ישראל כלפי ה'; ומכאן שאין מעילה אלא שינוי: התנהגות המועל היא שונה מזו שהיה ראוי לצפות לה. וכך ביחס אל 'קדשי ה': המועל נהג בהם שלא כראוי – בניגוד למה שהיה צפוי על פי ייעודם' (מתוך פרוש רש"י הירש ויקרא ה, טו).

יצוין שכמה מדרשות חכמים בנויים על חילוף משמעות בגד – בגידה. כגון **בבגדו בה** – שפרש טליתו עליה; **ריח בגדיו** – בוגדיו.